

Воскресенська Ірина Владиславівна,

(Харківський національний університет внутрішніх справ)

УДК: 343.241:343.54

ХІМІЧНА КАСТРАЦІЯ ЯК ЗАХІД КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ

Розглядаються питання примусового застосування «хімічної кастрації» до винних у вчиненні злочинів на сексуальній основі. Здійснено аналіз законодавства закордонних країн, яким передбачено застосування «хімічної кастрації» як примусового заходу медикаментозної профілактики статевих злочинів, запропоновано напрями вдосконалення чинного національного законодавства.

Ключові слова: заходи кримінально-правового впливу, злочини проти статевій свободи на недоторканості, кастрація, примусові заходи медичного характеру, розлади сексуальної переваги.

Застосовуючи заходи кримінально-правового впливу, зокрема покарання, суд, виходячи з принципів кримінального права, призначає той його вид і у тому його обсязі, щоб воно було необхідним і достатнім для виправлення особи та відповідало меті покарання, визначеній у ч. 2 ст. 50 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Разом з цим, застосуванням лише покарання не завжди можна забезпечити досягнення вищезначеної мети, тому виникає необхідність застосовувати й інші заходи, у тому числі такі, що виходять за межі суто кримінально-правових і торкаються інших сфер, медицини зокрема. Прикладом слугує можливість призначити щодо особи, яка визнана неосудною або обмежено осудною, примусових заходів медичного характеру (ч. 2 статей 19 та 20 КК України), примусового лікування до осіб, які мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб (ст. 96 КК України), заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб (Розділ XIV КК України). До таких заходів, які не передбачені чинним КК України але застосовуються судами окремих закордонних країн, можна віднести примусове застосування «хімічної кастрації» до винного у вчиненні злочину на сексуальній основі. Сутність цього заходу полягає у застосуванні медичної процедури (введення в організм людини медичного препарату), що пригнічує сексуальний потяг та сексуальне збудження, зменшує можливість виникнення сексуальних фантазій.

Актуальність розгляду питання про доцільність впрова-

дження цього заходу у правозастосовну діяльність обґрунтовується поширенням злочинів проти малолітніх та неповнолітніх, вчинених на сексуальній основі: педофілії, насильства у сім'ї, примушування до вступу в статевий зв'язок з боку батьків, а також осіб, які їх замінюють, у тому числі від яких потерпілі знаходяться в матеріальній залежності. Пошуку заходів протидії цьому ганебному для сучасного суспільства явищу додаткову актуальність надає ратифікована Верховною Радою України Конвенція про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, основною метою якої є запобігання сексуальній експлуатації та сексуальному насильству стосовно дітей (конвенцію ратифіковано законом України № 4988-VI від 20.06.2012 р.) [1].

Можливість застосування до осіб, винних у вчиненні злочинів сексуального характеру, педофілії зокрема, цих заходів згадувалося під час розгляду проблем застосування заходів медичного характеру в роботах таких учених, як Ю. М. Антонян, С. В. Бородін, Н. Д. Гомонова, В. П. Ємельянов, О. В. Зайцев, Р. І. Міхеев, А. А. Музика, Г. В. Назаренко, Б. А. Спасенніков, С. М. Шишков та інших. Разом з цим, питання юридичної оцінки змісту та сутності цього заходу, а також можливості впровадження в судову практику «хімічної кастрації» на монографічному рівні ґрунтовно не розглядалися, хоча на законодавчому рівні вже мали місце спроби обґрунтувати внесення змін в чинне законодавство: у червні 2013 р. було зареєстровано проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення та вдосконалення покарання за злочини, вчинені на сексуальній основі проти малолітніх та неповнолітніх» (№ 2309а), в якому передбачалося застосування «хімічної кастрації» до осіб, визнаних винними у посяганні на статеву недоторканість неповнолітніх або малолітніх [2].

Метою роботи є аналіз сучасних тенденцій впровадження в чинне законодавство положень, пов'язаних із застосуванням «хімічної кастрації» до осіб, винних у вчиненні злочинів у сфері статевих стосунків, та виявлення напрямів вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

Кастрація – це медична процедура (операція), при якій у людини видаляються статеві залози з метою попередження запліднення або у випадку таких захворювань, як рак передміхурової залози, двохстороння пухлина яєчок тощо. Кастрація може

здійснюватися шляхом хірургічного втручання (повне та остаточне видалення залоз) – хірургічна кастрація та шляхом введення медичних препаратів (вводиться препарат, який містить модифіковану форму тестостерону) – хімічна кастрація.

Препаратами, що застосовуються для проведення хімічної кастрації, є антиандрогенні препарати (Benperidol, Depo-Provera та інші), які вводяться до організму людини ін'єкційно або перорально, як правило, кожні три-чотири місяці. У результаті введення замінників гормону тестостерону, в організмі практично повністю зупиняється вироблення власних гормонів і, відповідно, відбувається зниження сексуальної функції.

Саме через здатність процедури «хімічної кастрації» пригнічувати статеву функцію та статевий потяг в окремих країнах цей захід застосовується з метою запобігання вчинення статевих злочинів особами, що відбули покарання за такі злочини, та мав місце рецидив злочинів.

Аналіз законодавства закордонних країн показує, що можливість застосування «хімічної кастрації» як примусового заходу медикаментозної профілактики статевих злочинів передбачена законодавством окремих штатів США (Джорджія, Каліфорнія, Луїзіана, Техас, Флорида тощо), Польщі та Російської Федерації.

Питання про застосування примусових заходів проти «статевих» злочинців знайшло остаточне позитивне вирішення в Російській Федерації лише у 2012 році. Так, відповідно до п. д) ч. 1 ст. 97 КК РФ (Підстави застосування примусових заходів медичного характеру), примусові заходи медичного характеру можуть бути застосовані до осіб, які вчинили у віці старше вісімнадцяти років злочин проти статевої недоторканності неповнолітнього, який не досяг чотирнадцятирічного віку і який страждає на розлад сексуальної переваги (педофілією), що не виключає осудності [3].

У таких західноєвропейських країнах, як Великобританія, Данія, Німеччина, Норвегія, Франція та Швеція тощо медикаментозна профілактика статевих злочинів застосовується добровільно і здійснюється після відбуття покарання з метою попередження рецидиву.

Доцільність впровадження примусової «хімічної кастрації» в якості заходу кримінально-правового впливу в чинне законодавство фактично зводиться до відповіді на два питання: «Чи є дієвим цей захід?», «Чи не будуть порушуватися конституційні права злочинця, до якого ці заходи будуть застосовуватися?».

Відповідаючи на перше питання, слід вказати, що застосування препаратів «хімічної кастрації» має безліч побічних ефектів, тому їх використання не набуло широкого поширення у судовій практиці [4, с. 104]. Крім цього, основним негативним моментом цього заходу є те, що він діє лише тимчасово, а не вирішує проблему психіки, що спричиняє девіантну статеву поведінку і не дає гарантій того, що розлади сексуальної переваги (педофілія, зокрема) не знайдуть свій прояв в іншій агресивній поведінці особи.

Щодо другого питання слід погодитися з А. А. Васильєвим та О. С. Пироженком, які, спираючись на приписи міжнародних документів, вказують, що «відповідно до ст. 5 Конвенції про права людини та біомедицину «медичне втручання може здійснюватись лише після того, як заінтересована особа, будучи поінформованою, дасть на це свою добровільну згоду». Виключення з цього правила міститься у ст. 7 цієї Конвенції і стосується лише осіб, що страждають на психічні розлади: «Особа, яка страждає серйозними психічними розладами, може бути піддана без її згоди медичному втручання, яке спрямоване на лікування такого розладу лише в тому випадку, якщо відсутність такого лікування може нанести серйозну шкоду її здоров'ю, і за умов дотримання передбачених законом умов захисту, включаючи процедури нагляду, контролю та подання апеляцій». Навіть встановлення наявності у особи педофілії не може і не повинно виступати підставою для заподіяння шкоди здоров'ю людини [5, с. 254].

Підтвердженням вказаного є також рішення Конституційного суду Молдови, яким у 2013 р. було визнано неконституційним закон про обов'язкову хімічну кастрацію педофілів через те, що він не відповідає ч. 2 ст. 24 Конституції Молдови та ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Відповідні приписи передбачено і Конституцією України: ч. 1 ст. 28 передбачає, що «Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню», а у ч. 2 цієї статті вказується, що «Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідям».

Вказане дозволяє зробити висновок, що застосування «хімічної кастрації» в нашій країні повинно здійснюватися на добровільній основі, як це має місце у європейських країнах, зокрема, у Данії, Німеччині, Норвегії, Франції тощо. Разом з цим, якщо у винної особи, поряд з розладами сексуальної переваги, наявні інші

психічні розлади чи захворювання, що позбавляють її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними під час вчинення суспільно небезпечного діяння і вони супроводжуються агресивною поведінкою, це може виступати підставою застосування щодо неї примусових заходів медичного характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25 жовтня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_927.
2. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення та вдосконалення покарання за злочини, вчинені на сексуальній основі проти малолітніх та неповнолітніх, реєстраційний № 2309а від 17.06.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47415.
3. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 № 63-ФЗ. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.consultant.ru/popular/ukrf/10_20.html#p1237.
4. Авдалян А. Кастрация лиц, совершивших половые преступления: опыт США / А. Авдалян // Уголовное право. – 2013. – № 4. – С. 102–108.
5. Васильев А. А., Пироженко О. С. Примусові заходи у виді «хімічної кастрації» як новела кримінального законодавства / А. А. Васильев, О. С. Пироженко // Право і суспільство. – 2013. – № 6 – С. 252–255.

Рассматриваются вопросы принудительного применения «химической кастрации» к виновным в совершении преступлений на сексуальной почве. Проведен анализ законодательства зарубежных государств, которым предусмотрено применение «химической кастрации» как принудительной меры медикаментозной профилактики половых преступлений, предложены направления совершенствования действующего национального законодательства.

Ключевые слова: *меры уголовно-правового воздействия, преступления против половой свободы и неприкосновенности, кастрация, принудительные меры медицинского характера, расстройства сексуального влечения.*

The issues of compulsory use of “chemical castration» to the guilty person committed sexual crimes are studied. The analysis of foreign countries' legislation, which provides the use of “chemical castration» as a compulsory measure of medicamentous prevention of sexual offenses is realized. Directions of improving the national legislation are offered.

Keywords: *measures of criminal law impact, crimes against sexual freedom and personal immunity, castration, compulsory medical measures, disorders of sexual preference.*

Стаття надійшла до редакції 28.11.2014